

Gurbanmämmet serdar / taryhy roman

Category: Kitapcy, Taryhy proza

написано kitapcy | 26 января, 2025

Gurbanmämmet serdar / taryhy roman GURBANMÄMMET SERDAR

Ýazyjy Öwezdurdy Nepesowyň «Gurbanmämmet serdar» atly taryhy romany heniz ýazylyp tamamlanmadık eseridir. Roman XX asyrda ýaşap geçen türkmeniň beýik ogly Jüneyít han (Gurbanmämmet serdar) baradadır.

• PROLOG

Gijäniň bir wagty dymyk, yssy otagyň iniňi tisgindirip,

telefon aýylganç ses bilen jyňňyrdady. Onuň aldajyňky ýaly, ýiti sesine garaňky otagyň bir burçundaky köne krowatda süýji ukyda ýatany, tarsa aýak üstüne galdyrды. Ol adam garaňkynyň içinde nämedir bir zada büdüräp, telefon apparatynyň duran ýerini çen bilen sermeledi. Ahyry otagda duran belent stoluň üstüni çen bilen barlap, apparaty tapdy-da, onuň agyr trupkasyny göterdi-de, ony gulagyna tutdy.

– Alo, okružkom Artykow diňleýär – diýip, ýuwaşja aýtdy. Aňyrdan nobatçy esgeriň howsaladan, gorkudan doly sesi eňterilip gaýtdy.

– Yoldaş okružkomyň başlygy, gyssagly habar, on müň atly basmaçysy bilen Jüneýit han cozup gelýärmiş. Gyssagly çärä – kömege garaşýarlar. Ol eýýäm Daşhowuz şäheriniň...

Artykow howsala bilen gözlerini açalak-ýumalak etdi-de üzlemsaplam gürledi.

– Kim?! Kim habar berdi, habar ynamdarmy?

– Ynamdar! Raýispolkomlaryň nobatçylary. Bäs raýondan. Olaryň bary aýak üstünde. Tutuş okrug dowul içinde...

Artykow az-kem özüne geldi-de, ýaş ýigidiň aladaly sesi bilen, buýruk berdi.

– Onda şeýt okružispolkomy, samoahranany, garnizonyň naçalnigini, milisiýa uprawleniýasynyň başlygyny – Ol az-owlak sägindi-de – Ýene, ýene kim bar? – diýdi.

– GPU-nyň başlygyny, gyssagly çagyrmalary, býuro çlenleriniň ählisiniň yzyndan gyssagly maşyn iberiň.

Ol howsala bilen çep eline seretdi.

– Häzir sagat näçe?

– Sagat üçden on minut işleýär.

– Düşnükli. Okružkomyň daşynyň goragyny has berkidiň. Meniň kabinetimiň çyralaryny ýakyň. Kabineti ýeljirediň.

Artykow trubkany ýerinde goýdy-da, krowatyna geçip, çyrasyny ýakman, geýinmäge başlady.

Sähel salymdan ol iş kabinetinde, kreslo geçip yüzünü sallap otyrды.

Okružkomyň başlygynyň giň kabineti yssydy, dymykdy. Täzelikde getirilip gurnalan mebeller otagy haýbatly görkezse-de, olardan gelýän ýelimiň, agajyň, reňkiň del yssy burnuňa urup,

keýpiňi hasam gaçyrýardı.

Artykowyň oglantag gazanlaç ýüzi, gyýak gözleri ejirlidi. Ol daşyna gara gaýyş çekilen kreslosynda amanat ýaly bolup, bir işige, bir penjirä garanjaklaýardı.

Ol uzyn barmakly aýasy bilen gyýyk gözlerini ynjyly owkalady, soň arkan daralan gara saçlaryny endikli sypalady. Goşar sagadyna ünssüz seretdi.

Daşarda maşynyň gelip duran sesi eşidildi. Girelgede hümürdi köpeldi. Soň gaýşa gaplanan išık açyldı.

– Ýoldaş okružkomyň başlygy okrug harby garnizonynyň naçalnigi, polkownik Korbin siziň çagyrmagyňyz boýunça geldi.

Artykow ejirli yüzünü eňshitdi.

– Bolýa, bolýa. Geçiň oturyň.

Soň GPU-nyň başlygy Kornilow, milisiýa uprawleniýesiniň başlygy polkownik Zaharov, okrug ispolkomynyň başlygy Saryýew bile girip, ýerli-ýerlerine geçip oturdylar.

Býuro členleri, iň soňundan samoohrananyň başlygy Mädreýimow geldi.

Mädreýimow ejirli yüzünü turşadyp, ýerinden turdy. Onuň sesi gaharly çykdy.

– Ol haramzada deýýus çözüp gelýärmişin, ýene, on müň atlysy bilen...

Ol GPU-nyň başlygyna tiňkesini dikdi.

– Hany «Jüneýit han cozma» – diýip bal kölüne batyryp, bolbol akyl satýardyňyz-la. Hany indi Köneürgenje, Porsugala, Ýylanla, Tagta, Akdepä cozuşy ýaly, indi Daşhowuza ýetip gelýär. Tutuş okrug dowulda. Olar bizden kömek tamakin, biziň bolsa habarymyzam ýok. Näme etmeli?

– Diňe Daşhowuz şäheri däl, bizi güpbasdy etseler, tutuş okrugsy alarlar. Okrug howp astynda.

– Näme etmeli?!

Ol trubkany galdyrdy. Sähel sägindi-de:

– Gyssagly Türkmenistan komisarlar sowetiniň başlygy ýoldaş Atabayew bilen birleşdiriň.

Hiç kimden ses çykanokdy. Kabinetiň bir ýerinde goýlan sagadyň sesi tutuş kabineti ýaňlandyryp durdy.

– Näme şeýdip biri-birimiziň ýüzümize seredip, dymyp

oturmalymy?!

Artykow Korbiniň, Kornilowyň, zaharowyň oturan tarapyna baş atdy.

– Hany näme etmeli? Ya-da ýene geçen ýylky ýaly harby ýagdaý yqlan etmeli?

Polkownik ör-gökden gelip ýerinden laňña galdy.

– Indi ol bolmaz. Ol bolmaz. Moskwadan, ýoldaş Worošilowdan idin bolmasa, ol bolmaz.

Artykow ejirli ýüzüni sallady.

– Onda okrugy Jüneýit hana bereliň. Özümizem oňa attutar bolup baralyň. Baryň, beriň okrugy. Näme otyrsyňyz. Çagyryň gelsin alsyn.

Ol birden özünü ele aldy. Yaş juwan ýüzünde ejiriň deregini gazap eýeledi. Gyýan gözleri ýandy.

– Bolýar men şu pursatdan başlap Daşhowuz şäherinde harby ýagdaý yqlan edýärin. Ol agzyny dözümlü açdy-da, dişlerini şakyrdadyp gysdy.

– Jüneýit han indi sypmaz. Bu sapar Daşhowuz şäheri onuň, şeýle hem orramsy şaýkasynyň gabry bolar...

– Worošilow, Taškent!...

Artykow elini dözümlü salgady.

– Polkownik, bes ediň-de, dymyp oturyň – ol ýerinden gazap bilen turup, ýumrugyny stola urdy – Sizem, GPU-da, milisiýa-da öz sözünü gaty oňaryp aýtdy. Size geple diýseň – ol düwülgı ýumrugyny işige salgady. – Ine siziň sözüniz. Jüneýit han Daşhowuza arslan bolup topulyp gelýär. Ine siz baryň...

GPU-nyň başlygy närazylyk bilen ýerinden turdy.

– Ýoldaş okružkomyň başlygy...

Telefon jyňyrdady. Artykow duran ýerinden telefon trubkasyny gyssanman galdyrdy.

– Konstantin Sergeýewiç sizi soraýar.

Artykowyň ýüzi ýene-de eňşedi.

– Salam Gaýgysyz Serdaroviç! – Artykow agzyny kemşertdi-de ysgynsyz ýylgyrda – ýagdaýlarmy? Şu wagt-a üýşüp, aljyrap otyrys.

Işikde hümürdi, takyrda, şakyr-şukur köpeldi. Ýapyk duran gapy iki gapdallaýyn batly açyldy. Eli «winčester» başatarly, döwün

çaqasy ýaly pyýada düňderilip gelşine töre geçdi-de aňka-taňka bolup duran Artykowyň ýeňse çukuryna tüpeňini diredi.

Oturular nämäniň nämedigini aňyp ýetişmänkä, pälwansypat ýigitleriň ýene ikisi kürsäp içeri girdi-de, hersi gapynyň bir tarapynda tüpeňlerini oturanlara gezeşip durdy. Şol pursat çalaja açylgy penjiräniň aýnasy pagşyldap döwüldi-de pulýomýotyň agyr demir niliniň ýarysy kabinete süsdürüldi-de boş diwara tarap tapgyr-tapgy ok seçeledi. İçerini tüsse däriniň tanyş ysy gaplady. Okuň badyna stoluň üstünde duran onluk çyranyň peltesi ýelginip-ýelginip gitdi-de içerini gara kölegesi bilen ýelpedi.

– Çekiliň! Ýaraglaryňzy çykaryň-da, öňüňize taşlaň.

Bäşatar atyldy. Oturanlar ziňkildäp gitdi.

Artykowyň ýeňsesine tüpeň diräp duran pyýada aýylganç ggyrdy.

– Turuň, eliňizi galdyryň! Ýaraglarňyzy...

Başga bir jigit geli stoluň üstünde başly-barat bolup ýatan naganlary ýygnap aldy-da gyra çekildi.

Içeri orta boýly, gyzyl ýüzüne, mäsburunç sakaly gelişи duran gyzylgylt guzy derisinden owadan telpekli, hywa donunyň üstünde, gyzylgylt reňkli çäkmen geýinen, bili, döşi hatarly, perişdesypat adam başyny belent tutu içeri girdi.

Ol özüne seretmäne gaýraty çatman ýüzlerini ýedi ýuwlan biýz ýaly eňşidip, titiresip duran pyýadalara birlaý göz aýlady-da, soň Artkowyň yüzüne gazap bilen seretdi.

– Hä, goçjyk, Jüneýit hana garşy söweşmek isleýäňmi? Ol döşünü gerdi.

– Ine, Jüneýit han garşynda dur. Sen munça nöker ýygnap azara galma diýip özüm aýagym bilen geldim. Näme gaýratyň bolsa, görkeziber indi.

Artykowyň ýeňsesinde duran «döwüň çagasy» gürledi.

– Han aga, bulary nädeýli? Ýa-da...

Han onuň sözüne pitiwa bermedi.

– Bularyň ganyna eliňi bulap bolmaz. Bular diňe özleriniň pälinden tapmalydyr. Olar kime gulluk edýän bolsa, şolar hem bularyň muzduny bermelidir...

Ara imisalyklyk düşdi. Şol wagt stoluň üstüne taşlanan telefon trubkasy jygyrdap, ondan adam sesi çykyp başladys

– Alo! Alo! Artykow?!

Han trubkany eline aldy-da, gulagyna tutdy. Ol telefony bilýärdi. Owganystanda bolanda ony Owganystanyň patyşasynyň wezirleriniň biri bilen gepleşdiripdiler.

– Kim kepleýär?

– Atabaýew, Aşgabatdan. Sen kim? Hany Artykow?

Han Artykowa garady. Soň trubka gürledi.

– Sen Atabaýew bolsaň, meni diňle. Seniň kakaň Täç gök serdar il oglydy. Ýöne bendäniň döli ok eken. Sen kakaňa däl-de dälibaş puştum daýylaryňa, gyrnak ejeňe çekipsiň, gyrnak bolubam galypsyň...

Atabaýewiň sesi gaharly çykdy.

– Sen kim? Meni bilen beýle kepleşerçe kim bolupsyň? Goý trubkany. Ýogsa diliň damagyňa dykylar.

Jüneýit han töweregine göz aýlady-da trubka gepläp başladı.

– Sen, Gyrnak oglы meni diňle. Sen, sen beýle orsuň syrtna gysdyrylyp iliň aşyna awy gatar ýaly, türkmen saňa näme ýamanlyk etdi. Ors halkyň pitige mündürende hossar bolmadyň. Indi kapyrlar özüňi pitige mündirende kim seniň dadyňa yetişerkä? Kapyra jan çekiber, ýone depäňden asyl-asyl bolup duran gara gylyjada gözüňi aýlagyn. Indem çek, asman paýyňy iti emjegini emen hapa güyük...

Ol trubkany taşlap goýberdi-de işige ýöneldi.

– Şol gep size-de degişli. Ine Jüneýit han, baryň, süydüňizi asmana sagyň. Çekiň asman paýyňyzy. Men nirä ýoresem, Allanyň ýoly bilen ýoredim. Näme iş etsem Allanyň razylygy üçin etdim. Men ýalňışan bolsam, Alla bagışlasyn. Emma siziň ýaly Hudaýsyzlaryň ýoly bilen ýöränleriň dat gününe. Siziňem päliňiz, niýetiňiz ýoldaşyňz bolsun.

Han merdana ädimläp, işikden çykyp gitdi. Artykowa başarıar çenäp duran ýigit, ony başataryň nili bilen burça itip goýberdi-de, zarp bilen otagdan çykdy.

Okružkomyň başlygy doňup durşuna, birden silkindi. Ol töweregine aljyraň garady, gyýak gözlerini mölterdip durşuna, özünü ele alman trubka topuldy.

Trubkany gulagyna tutup, gyryljak ses bilen:

– Alýo! Alýo! – diýdi. – Men, Artykow. Men, başymyza musallat

indi...

Atabaýew trubka myşlady-da, gazaply äheň bilen gürledi. Onuň sesini kabinetdäkileriň bary eşitdi.

– Kim, ýaňky haýwan. Kim ol meniň bilen beýle kepleşerçe. Kim ony hökümet telefonyna goýberen...

Artykow işige gorkuly garady. Soň süňňuni saklap bilmän titiräp durşuna:

– Jüneýit han, ýoldaş Atabaýew. Duýdansyz üstümizi basdyrdyk.

– Kim? Kim? Kim, diýdiň?

– Jüneýit han, ýoldaş Atabaýew!

Atabaýew kineli güldi.

– Sen aklyňdan azaşdyňmy, Artykow. O nähili Jüneýit han?!

Häzir maňa Gyzyletrek serhet zastawasyndan jaň etdiler.

Jüneýit han kyrk atlysy bilen ýaňja Etrek derýasyndan aňry geçdi. Sen bolsa...

– Artykow stoluň töwereginde galdyrap duranlara göz aýlady-da, trubkany apparata goýdy. Soň birsalymdan:

– Gözüňiz aýdyň, Jüneýit han Eýran serhedinden aňry geçipdir – diýip, özünü kreslo goýberdi.

Onuň sesini pulomýot niliniň kül-pagyş eden aýnasında atylyp çykyp, bada-bat howa ýaýrady.

Dowamy bar >> Taryhy proza